

**Västra Tollstads kyrkogård
Folkungabygdens pastorat**

Vård- och underhållsplan

2020

**Västra Tollstads kyrkogård
Folkungabygdens pastorat**

Vård- och underhållsplan

Omslagsbild: Vy från sydöst över kyrkogårdens äldsta del.

Fotografier i rapporten: © Landskapsgruppen Öresund AB där inget annat anges.

Datum: 2020-12-22

Beställare: Folkungabygdens pastorat, Axel Träffs gata 4, 595 41 Mjölby

Kontaktperson hos beställare: Karin Mårtensson, kulturarvssamordnare

Uppdragsansvarig: Andrea Jackelén, landskapsingenjör, Landskapsgruppen Öresund AB

Medverkande: Anna Osvaldsson, landskapsingenjör, Landskapsgruppen Öresund AB

Landskapsgruppen Öresund AB
Kyrkogatan 19, 222 22 Lund
046-19 05 60
www.landskapsgruppen.se

Innehåll

1 Inledning	4
1.1 Syfte och målsättning.....	4
1.2 Avgränsning	4
1.3 Planens upprättande och förnyelse	4
2 Administrativa uppgifter	5
2.1 Ägoförhållanden m.m.	5
2.2 Gravskick och pågående gravrätter	5
2.3 Skyddsstatus.....	5
3 Historisk bakgrund och utveckling	7
3.1 Från medeltiden fram till 1800-talets slut	7
3.2 Från 1900-talet och framåt.....	8
3.3 Kronologisk förteckning över händelser i kyrkogårdens historia.....	12
4 Beskrivning av kyrkogården	13
4.1 Karta över kyrkogården.....	13
4.2 Omgivning och sammanhang.....	13
4.2.1 Karaktärsområden	14
4.3 Omgärdning och ingångar	15
4.4 Gångsystem	16
4.5 Vegetation	16
4.6 Gravanordningar	17
4.7 Minneslund.....	17
5 Kulturhistorisk värdeanalys	18
5.1 Övergripande kulturhistoriska värden	18
5.2 Kyrkogårdens kulturhistoriska värden	18
6 Teknisk beskrivning – åtgärder och underhåll.....	19
6.1 Omgärdning	19
6.2 Ingångar	20
6.3 Byggda delar	21
6.4 Markbeläggningar	21
6.5 Vegetation	22
6.6 Gravanordningar	24
6.7 Utrustning och konstnärlig utsmyckning	24
6.8 VA- och EL-system.....	25
6.9 Tillgänglighet.....	25
7 Referenser	26

Bilagor

1. Historiska kartor och bilder, Landskapsgruppen Öresund AB, 2020
2. Ödeshögs område, åtgärdslista för vård och underhåll, Landskapsgruppen Öresund AB

1 Inledning

Denna vård- och underhållsplan är gjord på uppdrag av Folkungabygdens pastorat. Arbetet har utförts i dialog med representanter från pastoratet. Inventeringsarbetet har utförts under hösten 2020. Dokumentationen grundar sig på platsbesök, arkiv- och litteraturstudier och intervjuer samt tidigare utförd dokumentation (*Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering, 2006* och *Bogårdsmurar i Linköpingsstift 2004*).

1.1 Syfte och målsättning

Syftet med planen är:

- Att tydliggöra kyrkogårdens kulturhistoriska värden.
- Att ge långsiktighet och helhetssyn i förvaltningens skötsel och vård av kyrkogården.
- Att vara ett verktyg i förvaltningsarbetet med riktlinjer och prioriteringar för värden och underhållet av kyrkogården och dess betydelse som bärare av ett kulturarv.

1.2 Avgränsning

Vård- och underhållsplanen omfattar Västra Tollstads kyrkogård, Folkungabygdens pastorat, Ödeshögs kommun. Arbetet begränsas till området innanför kyrkogårdens omgärdning.

I denna vård- och underhållsplan har delarna *Förteckning över kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar*, *Trädvårdsplan* och *Kyrkogårdens naturvärden* inte ingått. Dessa delar utför pastoratet separat.

1.3 Planens upprättande och förnyelse

Begravningsplatser som är skyddade enligt Kulturmiljölagens kapitel 4, ska ha en vård- och underhållsplan. Det är ägaren till begravningsplatsen som ska se till att planen upprättas. Vård- och underhållsplanen ska antas av församlingens beslutande organ. Länsstyrelsen ska innan dess ges möjlighet att yttra sig över planen. Det förutsätts att församlingen fortlöpande håller vård- och underhållsplanen aktuell. Nya uppgifter av betydelse, ändringar och tillägg ska fogas till planen. Planen ska uppdateras regelbundet, minst vart tionde år. Se vidare i Riksantikvarieämbetets föreskrifter om kyrkliga kulturminnen (KRFS 2012:2).

I arbetet med uppdateringen av vård- och underhållsplanen bör följande moment ingå:

- Uppdatering av nulägesbeskrivningen.
- Kyrkogårdens historik uppdateras med förändringar som skett de senaste tio åren samt eventuella nytillkomna uppgifter.
- Förnyad genomgång av kyrkogårdens olika objekt samt uppdatering av förteckningen över underhåll och åtgärder.
- Inarbete en plan för bevarande och utveckling av kyrkogården.
- Uppföljande genomgång av kyrkogårdens gravplatser och uppdatering av den kulturhistoriska gravvårdsinventeringen.
- Förnyad genomgång av kyrkogårdens naturvärden med tillhörande rekommendationer för vård och skötsel.

Uppföljande konditionsbedömningar av kyrkogårdens alla delar måste ske betydligt tätare än vart tionde år.

2 Administrativa uppgifter

2.1 Ägoförhållanden m.m.

Kyrkogårdens namn: Västra Tollstad kyrkogård

Kyrkogårdens namn: Västra Tollstads kyrkogård

Fastighetsbeteckning: Tollstad 1:11

Besöksadress: Västra Tollstad kyrka 1, 599 93 Ödeshög

Kommun: Ödeshög

Län: Östergötlands län

Landskap: Östergötland

Huvudman för begravningsverksamheten: Folkungabygdens pastorat

Markägare: Folkungabygdens pastorat

Förvaltare: Folkungabygdens pastorat

Förvaltares adress: Axel Träffs gata 4, Mjölby

Kyrkogårdens totala storlek: 9025 m²

Växtzon: II-III

Kartvy, läget för Västra Tollstads kyrkogård framgår av röd cirkel (kartunderlag: openstreetmap.org).

2.2 Gravskick och pågående gravrätter

På kyrkogården finns kist- och urnplatser och en minneslund.

Sammanlagt finns 236 stycken pågående gravrätter (november 2020). Beläggningen på kyrkogården är låg med gott om plats under kommande tioårsperiod. Inget ytterligare gravskick planeras.

2.3 Skyddsstatus

Kulturmiljölagen

Kyrkliga kulturminnen

Kyrkogården är skyddad enligt 4 kap Kulturmiljölagen. Bestämmelserna om begravningsplatser

omfattar byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar, medvetet gestaltad vegetation och gravanordningar som tillfallit upplåtaren.

Väsentliga ändringar kräver tillstånd från länsstyrelsen. Vid osäkerhet beträffande tillståndskrav kontaktas länsstyrelsen.

Miljöbalken

Riksintresse för kulturmiljövården

Kyrkogården ligger inom Omberg-Tåkernområdet [E1-7] som pekats ut som riksintresse för kulturmiljövården, enligt 3 kap. 6 § Miljöbalken.

Generella biotopskyddet

Träden i kyrkogårdens trädkrans som uppfyller Naturvårdsverkets definition av allé skyddas av det generella biotopskyddet enligt 7 kap. 11 § Miljöbalken. Definitionen av allé är lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad som består av minst fem träd. Träden ska till övervägande del utgöras av vuxna träd, dvs vara minst 20 cm i diameter i bröst höjd eller ha uppnått en ålder av 30 år (det som uppnås först). För åtgärder som påverkar biotopen måste dispens sökas hos länsstyrelsen.

Träden i trädkransen skyddas av det generella biotopskyddet.

Begravningslagen

Begravningslagen reglerar bestämmelser som har betydelse för gravplatsernas utformning. Enligt begravningslagen (kap. 7 § 26) har gravrättsinnehavaren rätt att bestämma gravanordningens utseende och beskaffenhet. Begravningslagen berör även kulturhistoriskt värdefulla gravanordningar.

Plan- och bygglagen

Ärenden som faller utanför den statliga tillsynen genom Kulturmiljölagen regleras via Plan- och bygglagen. Enligt kapitel 6 i Plan- och byggförordning (2011:338) krävs bygglov för att uppföra byggnader inom begravningsplatsen eller göra tillbyggnader. Det krävs också bygglov för att anordna en ny begravningsplats eller i väsentlig grad ändra den befintliga.

3 Historisk bakgrund och utveckling

3.1 Från medeltiden fram till 1800-talets slut

Västra Tollstad är en medeltida socken och den första kyrkan byggdes under 1100-talet. Det sägs att kung Sverker mördades på väg till julotta i Västra Tollstads kyrka 1156.

En karta från 1600-talets första hälft visar kyrkan och kyrkogården som omger den. Längs kyrkogårdens ytterkant löper en tydlig omgärdning, möjligtvis en kyrkogårdsmur. I omgärdningen syns tre ingångar, illustrerade som portar eller stigluckor. Öster om kyrkogården låg prästgården och ett kronohemman. Det omgivande landskapet utgjordes av åker- och ängsmarker.

Västra Tollstads gamla kyrka avbildad av Pehr Arvid Säve (*Antiquarisk tidskrift för Sverige 1*).

1639 Redovisningskarta. På kartan syns tydligt kyrkogårdens utbredning och ingångar i norr, öster och väster (*Lantmäteriets historiska kartor*).

Under 1840-talet genomgick kyrkan en omfattande ombyggnad. Större delen av den äldre kyrkan revs, endast en liten del sparades för att nyttjas som sakristia. Den nya kyrkan byggdes i nord-sydlig riktning, istället för den för kyrkor annars vanliga öst-västliga orienteringen. På häradsekonomiska kartan från 1868-77 har den nya kyrkobyggnaden markerats med en korsformad symbol, lätt förskjuten mot söder på den oregelbundet formade kyrkogården. Kring kyrkogården och prästgården i öster kan man ana att det fanns en omgärdande trädkrans. Några ingångar går inte att urskilja på kartan, men det är troligt att det sedan 1700-talets slut funnits en ingång mot landsvägen och skolhuset i söder. Ingången förseddes med ett grindparti och årtalet 1796 skrevs på ena grindstolpen. Detta grindparti finns kvar än idag.

1868-77 Häradsekonomiska-kartan (Lantmäteriets historiska kartor).

3.2 Från 1900-talet och framåt

På kvällen den 19 november 1918 lämnade skeppet Per Brahe Jönköping, lastad med bland annat symaskiner från Husqvarna. Destinationen var Riddarholmen i Stockholm. Under natten blåste det plötsligt upp till storm och en dryg kilometer från hamnen i Hästholmen förläste skeppet och samtliga i besättningen och passagerare omkom, totalt 24 personer. Bland dödsoffren fanns konstnären John Bauer med hustru och son. När fartyget bärgades 1922 begravdes 11 av de omkomna på Västra Tollstads kyrkogård. Strax innanför kyrkogårdens västra ingång finns en minnessten, rest till minne av offren.

Minnessten över offren för Per Brahekatastrofen

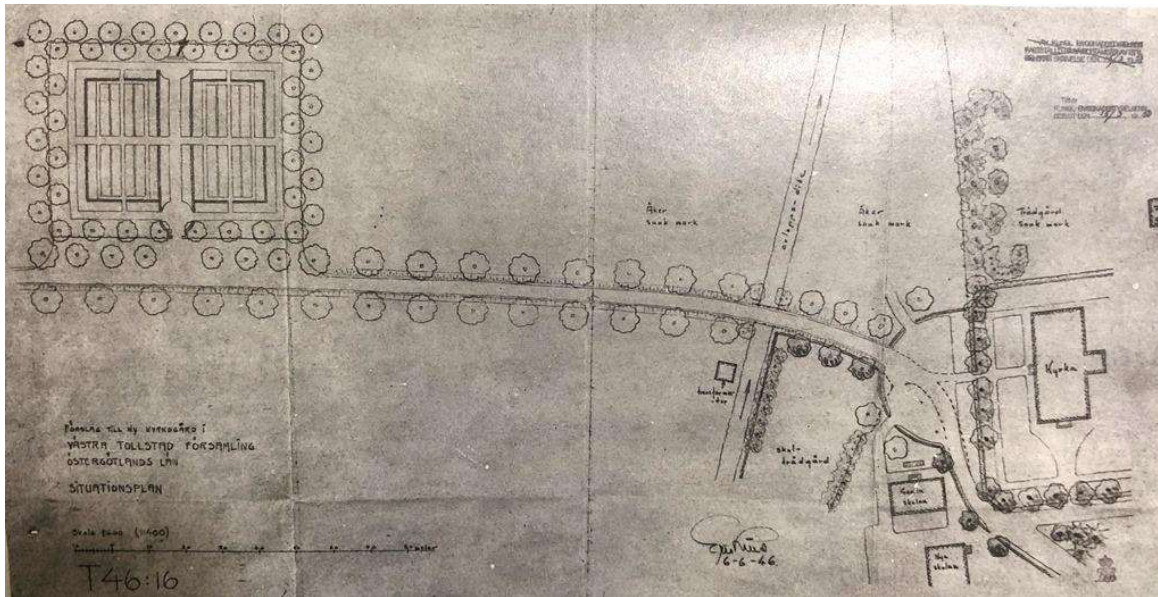
Under 1900-talets första hälft omgavs kyrkogården av en tät trädkrans och mot landsvägen i söder fanns en klippt häck. Inne på kyrkogården fanns städsegröna växter, möjligtvis gran eller tuja. I gravområdena öster om kyrkan fanns på 1920-talet gravplatser med gravkullar, grusbeläggning och omgärdning av häckar eller gravramar.

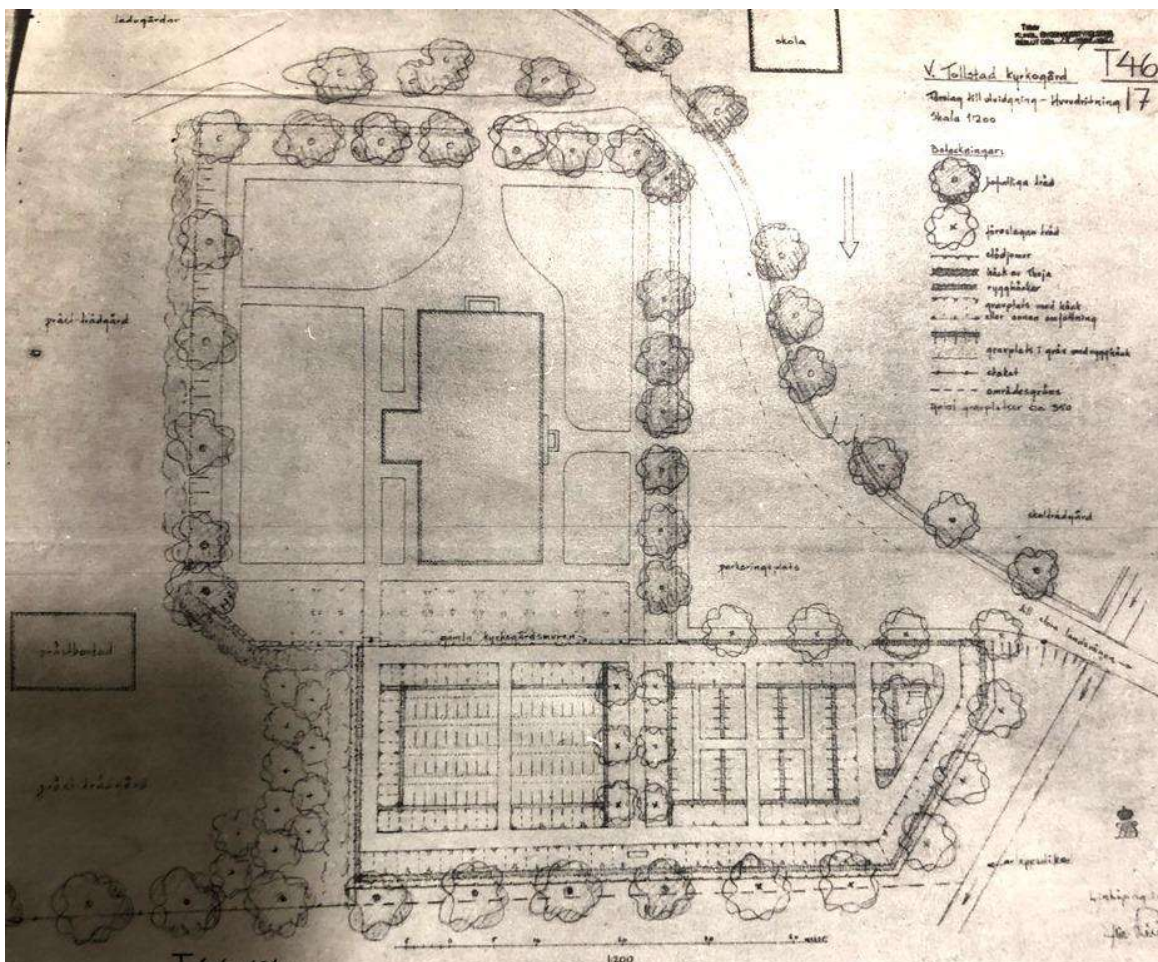
1924, fotografier från sydöst. Kyrkogården omgärdades av en trädkrans och klippt häck. I gravkvarteren fanns gravplatser med gravkullar, grusbeläggning och omgärdade av häckar eller gravramar (Antikvarisk-topografiska arkivet).

1944, fotografi från sydöst. Kyrkan och kyrkogården med den omgärdande trädkransen. I gravkvarteren fanns fortfarande gravkullar, men grusbeläggningar och omgärdande häckar och gravramar var i stort sett borta (Kringla.nu).

1940-talet. Förslag till ny kyrkogård, upprättat av trädgårdskonsulent Erik Lind. Förslaget genomfördes aldrig (Antikvarisk-topografiska arkivet).

1950-talet. Förslag till utvidgning av kyrkogården åt norr, upprättat av trädgårdskonsulent Erik Lind. Norr är nedåt på ritningen (Antikvarisk-topografiska arkivet).

Under 1940-talet uppstod behovet av ytterligare kyrkogårdsmark. Kyrkogården omgavs åt alla håll utom mot norr av bebyggelse, och marken norr om kyrkan skulle behöva fyllas upp för att kunna tas i bruk som kyrkogård. Trädgårdskonsulent Erik Lind tog fram ett förslag till en ny kyrkogård som skulle ligga ca 250 m väster om den gamla kyrkogården. Förslaget genomfördes

aldrig, utan 1951 upprättades ett nytt förslag till utvidgning av den befintliga kyrkogården norrut. Ett flygfoto från 1959 visar den då nyanlagda kyrkogårdsdelen med nyplanterade träd och rygghäckar och gräsytor i gravkvarteren. På fotografiet finns även prästgården som revs på 1990-talet, i samband med att marken öster om kyrkogården togs i anspråk för anläggandet av en minneslund. 1993 stod minneslunden klar. I anslutning till minneslunden anordnades även urngravplatser utefter två bågformade häckar.

1959, flygfoto. Norr om kyrkan syns det nyanlagda utvidgningsområdet med nyplanterade träd och rygghäckar. I gravkvarteren har gräs såtts. I nordöst ligger prästgården som revs på 1990-talet (Östergötlands länsmuseum).

3.3 Kronologisk förteckning över händelser i kyrkogårdens historia

Den kronologiska förteckningen kompletteras när ytterligare händelser blir kända samt när vård- och underhållsplanen uppdateras.

Årtal	Händelse	Källa
1100-talet	Västra Tollstads första kyrka byggs troligtvis på 1100-talet.	Folkungabygdens pastorat
1840-1843	Kyrkan genomgår en omfattande ombyggnation varvid kyrkan får en nord-sydlig riktning.	Löfgren Ek (2006)
1918	En minnessten reses på kyrkogården till minne av de begravda offren från förlisningen av ångfartyget Per Brahe.	Löfgren Ek (2006)
1950-tal	Kyrkogården utvidgas åt nordväst.	Antikvarisk topografiska arkivet (2020)
1993	Kyrkogården utvidgas åt öster för anläggandet av minneslunden. Inom området anordnas även urngravplatser utefter två bågformade häckar.	Antikvarisk-topografiska arkivet (2020)
2007	Asfaltering sker av parkeringen, som delas av församling och begravningsverksamhet.	Folkungabygdens pastorat
2010	Nya perennrabatter anläggs vid minneslunden.	Folkungabygdens pastorat
2016	Diverse arbeten utförs på kyrkogården: <ul style="list-style-type: none"> • Upprustning av minneslunden med nya planteringar av träd och perenner. Ett litet konstverk sätts upp. Återlämnade gravramar och grus används i anläggandet. Ny plats för snittblommor och ny soffa. • En plattläggning för två parksoffor vid urlunden. • En ny serviceplats anläggs. 	Folkungabygdens pastorat
2017	Diverse arbeten utförs på kyrkogården: <ul style="list-style-type: none"> • En ny serviceplats anläggs. • Parkeringen framför kyrkogården får ny asfalt. • Hagtornshäck byts ut till klottujor (<i>Thuja 'Golden Globe'</i>) längs delar av kyrkogårdens västra och södra sida. 	Folkungabygdens pastorat
2018	Ny kompostanläggning byggs.	Folkungabygdens pastorat
2020	Grindstolparna vid södra grinden konserveras av stenkonservator.	Folkungabygdens pastorat

4 Beskrivning av kyrkogården

4.1 Karta över kyrkogården

Västra Tollstads kyrkogård, 2020

4.2 Omgivning och sammanhang

Västra Tollstad kyrkogård ligger på östgötslättens södra del, öster om samhället Hästholmen. Omgivningen präglas av det öppna åkerlandskapet med spridda byar. I norr ligger Omberg och i väster kan Vättern anas. En knapp mil nordöst om kyrkogården ligger sjön Tåkern. Området närmast kring kyrkan har kvar sin prägel av sockencentrum, med bland annat två äldre skolbyggnader. Den äldsta uppfördes 1850 och är en tidstypisk skolbyggnad i två våningar med rödfärgad panel. Den yngre skolbyggnaden uppfördes 1916 med putsade fasader och småspröjsade fönster. Kring kyrkogården finns även några ekonomibyggnader och jordbruksfastigheter som tidigare tillhört prästgården och lönebostället.

Kyrkogården har en något oregelbunden form med kyrkogårdens äldsta del kring kyrkan och 1950-talets utvidgningsområde något förskjutet mot nordväst. I öster mynnar kyrkogården ut i öppna gräsytor utan någon tydlig avgränsning.

Landskapet norr om kyrkogården, med Omberg i bakgrunden

De båda skolbyggnaderna från 1850 och 1916

4.2.1 Karaktärsområden

Kyrkogården har utvidgats i omgångar. De olika utvidgningsområdena bär prägelse av de stilideal som rådde vid respektive tillkomsttid. Kyrkogården kan därför delas in i följande karaktärsområden:

Kyrkogårdens äldsta del

Området utgörs av kvarteren kring kyrkan och har en ålderdomlig karaktär som till stor del präglas av det sena 1800-talet och tidiga 1900-talets stilideal. Den höga andelen äldre högresta gravvårdar och mer påkostade familjegravar, de kvarvarande grusgravarna med omgärdande gravramar är viktiga delar. Särskilt öster om kyrkan är dessa iögonfallande. Söder om kyrkan finns ett antal gamla kalkstensvårdar och gravhällar, några är från 1600-talet. Även grindpartierna är starkt karaktärsskapande, där framförallt det södra grindpartiet med inskriptionen "ÅR 1796" utmärker sig.

Grindpartiet i söder

Gravar öster om kyrkan

Gravvård

1950-talets utvidgningsområde

Området har en mer sentida och striktare karaktär, präglad av 1950-talets kyrkogårdsideal. Det rätlinjiga gångsystemet som ramar in gravkvarteren, gravplatserna förlagda i enkla och dubbla rader i sammanhängande gräsytor, åtskilda av rygghäckar och gravvårdarna huvudsakligen i lågbreda modeller, är viktiga delar som bidrar till området karaktär.

Utvidgningsområdets västra del (t v), östra del (mitten) och norra del (t h)

Parkområdet i öster

Området har en öppen parkkaraktär med ett sparsamt gångsystem, stora klippta gräsytor och enstaka spridda träd och buskar. Minneslundan med trädplanteringarna, de bågformade häckarna och perennrabatterna har en något småskaligare parkkaraktär.

Vy mot väster

Vy mot norr

Minneslundan

4.3 Omgärdning och ingångar

Kyrkogårdens äldsta del omgärdas i väster och sydväst av klottujor. Längs östra sydsidan omgärdas en hagtornshäck. Längs både västra och södra sidan finns även en stensockel av huggen gråsten i marknivå. Hagtornshäcken och stensockeln fortsätter även längs den äldsta delens östra sida som en avgränsning mot minneslunden. Kring minneslunden finns en måbärshäck. 1950-talets utvidgningsområde omgärdas mot norr och väster av en kallmurad stödmur av kalkstensskivor. Innanför muren växer en tujahäck. Tujahäcken omgärdar även utvidgningsområdets sydvästra och östra sida.

Klottujor och stensockel

Hagtornshäck och stensockel

Stödmur och tujahäck i norr

Kyrkogården har tre ingångar, samtliga försedda med grindpartier. Huvudingången ligger längs den äldsta delens västra sida och vetter mot parkeringen. Ingången är försedd med svartmålad smidesgrindar med sirlig dekor. Grindstolparna är av kalkstenshällar ställda på högkant med en profilerad avtäckning i kalksten. Längs kyrkogårdens södra sida finns ytterligare ett grindparti, som troligen tidigare har varit kyrkogårdens huvudingång. Grindpartiets grindblad är i samma utförande som den västra grindens. Grindstolparna är pampigare utförda med kalkstenshällar kvadratisk sammanfogade och med profilerad avtäckning som kröns av kors. På grindstolparna finns inskriptionen "ÅR" (västra) "1796" (östra). Det är troligt att båda ingångarna med grindstolpar tillkom under slutet av 1700-talet. Grindbladen kan ha tillkommit senare under 1800-talet.

Längs södra sidan av 1950-talets utvidgningsområde finns ytterligare ett grindparti med grindblad och grindstolpar i likadant utförande som den västra grinden. Grindstolparna ser nyare ut än övriga, och kan ha nyttillverkats på 1950-talet när området anlades.

För vidare beskrivning av objekten och eventuellt åtgärdsbehov, se kap. 6.

Grindparti i väster

Grindparti i söder

Grindparti, 1950-talets utvidgningsområde

4.4 Gångsystem

Kyrkogårdens gångsystem är rätlinjigt med rakt dragna gångar från ingångarna mot kyrkan. Längs kyrkogårdens äldsta del finns en kringgårdande gång innanför den yttre gravraden. På 1950-talets utvidgningsområde har det tidigare funnits gångar mellan gravkvarteren, men de har lagts igen med gräs. I områdets norra del skymtar en nästintill gräsöverbuxen rad med kalkstensplattor. Samtliga gångar är belagda med krossgrus i rödgrå ton.

För vidare beskrivning av objekten och eventuellt åtgärdsbehov, se kap. 6.

Gång mot kyrkan

Kringgårdande gång på den äldsta delen

Rad med kalkstensplattor

4.5 Vegetation

Vegetationen på kyrkogården är relativt sparsam. På kyrkogårdens äldsta del finns endast ett träd – en paraplyalm. 1950-talets utvidgningsområde omgärdas åt norr, väster och sydväst av en trädkrans av lind. I parkområdet i öster och i minneslunden finns solitära träd av lönn, bok, hästkastanj och gran. I minneslunden finns en större lönn och nyplanterade träd av lärk och prydnadsapel.

På kyrkogårdens äldsta del finns häckar av hagtorn och tuja som avgränsar mot parkområdet i öster. Väster om kyrkan finns rygghäckar av tuja och nordöst om kyrkan finns en rygghäck av tuja och buxbom. I gravområdena på 1950-talets utvidgningsområde löper rygghäckar av avenbok innanför de i yttre gravraderna. Längs områdets yttre kanter löper häckar av tuja. Minneslunden omgärdas av en måbärshäck och i platsens västra del finns bågformade häckar av idegran.

Där parkområdet i öster angränsar till kyrkogårdens äldsta del finns högväxta buskar av syren, trådcypress, fågelbogran, kinesisk en och bolltuja. Prydnadsplanteringar med perenner finns i minneslunden och invid den nordvästra serviceplatsen. Vid urngravplatserna finns även planteringskärl med säsongblommor.

För vidare beskrivning av objekten och eventuellt åtgärdsbehov, se kap. 6.

Utvidgningsområdets trädkrans och rygghäckar

Paraplyalm

Säsongblommor vid urngravplatserna

4.6 Gravanordningar

De äldsta bevarade gravanordningarna finns på kyrkogårdens äldsta del. Särskilt utmärkande är samlingen med kalkstensvårdar söder om kyrkan, de flesta från 1600-1700-talet. Öster om kyrkan förekommer en hög andel gravanordningar från det tidiga 1900-talet. Här finns högsmala gravvårdar som obelisker och bautastensmodeller i olika graniter. Flera gravplatser har omgärdande gravramar, ofta utsmyckade med pollare, klot eller staket. Gravplatserna är antingen sådda med gräs eller har ytbeläggning av naturgrus.

På 1950-talets utvidgningsområde är lågbreda gravvårdar från 1900-talets andra hälft vanligast. Här finns även ett påtagligt inslag av modernare modeller, ofta med friare och asymmetriska former.

För vidare beskrivning av objekten och eventuellt åtgärdsbehov, se kap. 6.

Äldre kalkstenshällar söder om kyrkan

Gravanordningar från tidigt 1900-tal öster om kyrkan

Gravvårdar från 1900-talets mitt och framåt i utvidgningsområdet

4.7 Minneslund

Öster om kyrkogårdens äldsta del ligger minneslunden. Minneslunden utgörs av en rektangulär yta som ramas in av en måbärshäck. I nordvästra hörnet finns en sittplats med omgärdande perennrabatter och smyckningsyta. Intill smyckningsytan finns en häll med plats för namnbrickor och i gräsytan finns en ljushållare. I minneslunden finns även ett konstverk av granit omgivet av prydnadsgräs.

För vidare beskrivning av objekten och eventuellt åtgärdsbehov, se kap. 6.

Sittplats omgiven av perennrabatter

Smyckningsyta och häll med namnbrickor

Konstverk

5 Kulturhistorisk värdeanalys

5.1 Övergripande kulturhistoriska värden

Ända sedan medeltiden har det funnits en kyrka och kyrkogård på platsen. Sedan dess har kyrkogården varit i kontinuerligt bruk. Den är bärare av den kristna seden att begrava de döda invid kyrkan på en omgärdad kyrkogård. Kyrkan tillsammans med kyrkogården utgör ett viktigt landmärke i det öppna slättlandskapet, med stor betydelse för landskapsbilden.

Kyrkan och kyrkogården har även stor betydelse för bygdens kulturhistoriska sammanhang. De har genom århundraden utgjort en central punkt i socknen, vilket än idag kan avläsas genom den äldre bevarade bebyggelsen kring kyrkogården. Kyrkogården är en plats som berör känslomässigt och den har stor betydelse för invånarnas samhörighet och förankring i byn. Den är en förbindelselänk till tidigare generationer, det gamla jordbrukssamhället och livet i bygden sedan många hundra år tillbaka.

5.2 Kyrkogårdens kulturhistoriska värden

Västra Tollstads kyrkogård är en karaktäristisk mellansvensk landsortskyrkogård. Tillsammans med kyrkan utgör de en samlad miljö med höga kulturhistoriska värden. Viktiga och framträdande karaktärer och strukturer för kyrkogårdsmiljön är:

- Den omgärdande stensockeln och häcken som markerar den äldre delens utbredning.
- Kyrkogårdens grindpartier med grindblad i smide och grindstolpar av kalksten. Särskilt högt kulturhistoriskt värde har det södra grindpartiet med årtal 1796 på grindstolpen.
- Gångsystemet som har en enkel och traditionell dragning.
- Gravanordningar och gravvårdar från 1800-talets mitt och framåt samt gravplatser med bevarad omgärdning och beläggning av naturgrus. De förmedlar tidsdjup, visar gravkulturen under 1800-talet och 1900-talet och kan genom inskriptioner berätta om livet och verksamheterna i bygden för 100-150 år sedan. Utmärkande för kyrkogården är den höga andelen mycket gamla kalkstenhällar söder om kyrkan.
- 1950-talets utvidgningsområde har till stora delar bibehållit sin grundkaraktär med häcksystem, trädkrans och omgärdning. Även de delvis gräsöverväxta gångstråken med kalkstensplattor är viktiga för karaktären. Det är av stor vikt att plattorna inte plockas bort. Området är stilmässigt välbevarat och representerar de kyrkogårdsutvidgningar som utfördes under 1900-talets mitt.
- Parkområdet i öster som tillsammans med kvarvarande ekonomibyggnader minner om den tidigare prästgården.
- Kyrkogårdens olika karaktärsområden, beskrivna i kap 4.2.1.

Del av kalkstenhäll, söder om kyrkan

7 Referenser

Muntliga källor

Folkungabygdens pastorat

Arkiv

Antikvarisk-Topografiska arkivet, Stockholm

Naturvårdsverket Skyddad natur (www.skyddadnatur.naturvardsverket.se)

Riksantikvarieämbetet Kulturmiljöbild och Fornsök (www.raa.se)

Östergötlands länsmuseum (www.digitaltmuseum.se)

Litteratur

Ahlklou Klintborg, Å. (2001). *Mellan trädkrans och minneslund*. Stad & Land nr 167. Alnarp: Movium

Andreasson, A. (2012). *Gravvårdar i sten – ett mångskiftande kulturarv*. Movium

Bucht, E. (red.) (1992). *Kyrkogårdens gröna kulturarv*. Stad & Land nr 103. Movium

Carlsson, Å. & Hultengren, S. (2007). *Kyrkogården – en Noas ark*. Svenska kyrkan och Naturcentrum AB

Grenberger Byggnadsrestaureringskontor. (2004). *Västra Tollstads kyrka 79, Bogårdsmurar i Linköpings stift*, Östergötlands län, inventering del 1-3

Hansson, H-E., Bielawski, J. & Jönsson, K. (2002). *Vård av gravstenar*. 1. Uppl. Riksantikvarieämbetet, Stockholm

Jonsson, M. (red.) (2009). *Ett levande kulturarv – Kyrkogårdar i Växjö stift*. Publikationer i Växjö stift no 15. Växjö

Löfgren Ek, A. (2006). *Västra Tollstad kyrkogård – Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering*. Östergötlands länsmuseum: Linköping

Natursten: Gravvårdar. (2005). Sveriges stenindustriförbund, Kristianstad

Nilsson, J. (2016). *Praktiska lösningar i Byarum: Skydd för kulturgravar och begravningsblomster*. SKKF Kyrkogården, nr. 2, ss. 25-27

Reijer, P. & Sörensen A-B. (2007). *Tillgängliga gångar på kyrkogårdar, i parker och bostadsgårdar*. Stad & Land nr 170. Alnarp: Movium

Riksantikvarieämbetet. (2017). *Vårda väl. Runstenar: att bevara en sten med dess ristningar till framtiden*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet, m.fl. (2014). *Fria eller fälla – En vägledning för avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet. (2002). *Vård av gravstenar*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Sandell, A. (2012). *Kyrkogårdshandboken*. Stad & Land nr 182. Alnarp: Movium

Schönbäck, H. (2008). *De svenska städernas begravningsplatser 1770-1830: arkitektur, sanitet och det sociala rummet*. Stockholm: Stockholmia förlag

Sjöman, H. & Slagstedt, J. (red.) (2015). *Träd i urbana landskap*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Unnerbäck, Axel. (2003). *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag

Wästberg, P. m.fl. (2001). *Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar*. Stockholm